

Subjekt a jeho situace (situovanost)

Jaspers kdysi (1930) napsal, že „v situaci je vposledu jen jednotlivec“ („Letzthin ist nur der einzelne in einer Situation.“ – Die Geistige Situation der Zeit, 41932, S. 19). Pro nás je slovo „jednotlivec“ či „jednotlivý“ nedostačující, protože chceme dát veškerý důraz na jeho (vnitřní) sjednocenost, nikoli pouze na jeho jedinnost. Za vnitřně sjednocený považujeme pouze „subjekt“, ovšem ve velmi širokém pochopení, v němž jako subjekt chápeme všechna „pravá jsoucna“ (asi ve smyslu „přirozených jednotek“, o nichž uvažoval Pierre Teilhard de Chardin). Ale i v tomto vymezení zůstává stále ještě několik problémů neřešených. Především totiž nemůže být sporu o tom, že v určitém umístění do okolních skutečností se ocitá také útvar, který jako „jeden“ označujeme a (nepřesně) „chápeme“ prostě jen ze zvyku, aniž bychom předpokládali, že je „vnitřně sjednocen“, tedy že je „subjektem“. To může platit třeba o nějakém kopci v krajině, o nějaké hoře uprostřed celého horstva, o ostrovu uprostřed moře a v rámci celého souostroví, apod. Pak ovšem situovanost takového „objektu“ ochuzujeme, protože ji redukuje na pouhou lokalizaci. Na druhé straně přílišné zdůraznění vázanosti situace na určitý subjekt může vést k chápání jeho situovanosti jako čehosi pouze subjektivního, tj. jako záležitost prožívání, ne jako rys skutečnosti. To je však hrubá chyba, protože tím je zbaven skutečnosti také sám subjekt, který pak vlastně není skutečný, jen tak sám sebe prožívá, jako by něčím skutečným byl. Porozumět povaze situace a situovanosti subjektu znamená totiž pochopit, v čem spočívá resp. čím je principiálně významná jeho identita a sebe-identifikace. Tím, že a jak se subjekt orientuje ve své situaci, tím, jak svou situovanost chápe a jak z tohoto pochopení vyvozuje závěry pro své aktivity, stává se subjekt zároveň sám sebou a začíná si také rozumět. Toto sebezporozumění není základem vnitřní integrity subjektu, ale představuje její zaměření a směřování: subjekt nejvyšší úrovně musí usilovat o svou integritu také ve svém sebezporozumění a skrze ně v tom, co ve své situaci dělá, co v ní podniká a čím ji tak mění, proměňuje (a v důsledku toho pak i sebe). Sebeepochopení a sebeprožívání není proto oddělitelné od orientace ve světě prostřednictvím orientace v situaci, tj. v proměňující se situaci. A nejen v tom smyslu, že ta proměna probíhá nezávisle na subjektu, ale že subjekt do té situace aktivně vstupuje a tím ji dále proměňuje (i když pochopitelně nikoli libovolně a svévolně, nicméně skutečně).

(Písek, 060417-1.)